

munka

kulturbeszámoló szerkeszti: kassák lajos

a 30-ik szám tartalomjegyzéke: közbeszólás (gró lajos) • holdtölte (kassák lajos) •
erőszak és történelem (szántó hugó) • szomorú délután
(nádass józsef) • lion feuchtwanger: tűzvész (ford. dormándi lászló) • riport (balázs
zoltán) • anyám (kossán klára) • a fasizmus ideológiája (nádas endre) • odis: az
anya (ford.: vajda jános) • vitaanyag II. (k. l. és n. j.) • én is, mások is (szandai
sándor) • napló (franz werfel — d. l. — h. tietze) • három könyvről (földes istván) •
gyöngyös bokréta (justus györgy) • linoleummetszet (s. szőnyi lajos) •

1933 szeptember V évfolyam 30 szám

Közbeszólás

„Vallomás a szocializmusról“

Zsolt Béla az „Ujság” július 30-i számában vallomást tett a szocializmus ellen, mert annak keretei között szerinte ma már nem érvényesülhet szabadon az intellektuel kutató szellemisége. Ha az intellektuel azelőtt jogosan kereste a kapcsolatokat a szocializmussal, mondja Zsolt cikkének lényege, ma ezeket a kapcsolatokat el kell szakítani.

Ebben a vallomásban nem az az érdekes, ami benne van, hanem ami nincsen benne. Ez a negatívum *Zsolt személyén túlmenően*, jellemző a korra és jellemző a mai emberre, aki tanácstalanul áll az események előtt.

Zsolt végre kimondta azt, amit mi régen tudtunk és hangoztattunk is: a szocializmussal szimpatizáló polgári intellektuelek nagy részének semmi köze sincs és nem is volt a szocializmushoz. Ezt leszögeztük már akkor, amikor az intellektuelek egy része (és ez nem Zsoltra vonatkozik) a leghangosabb és a legtürelmetlenebb volt a tőle szubjektive távol álló mozgalomban, azért, hogy polgári származását elfeledtesse. Ugyanez okból ők voltak azok, akik a legcsunyábban elárulták az intellektualizmust, akik opportunizusból lakájmódra hallgattak, amikor szólni kellett volna. Komoly tudatos társadalomalakító intellektuális munka helyett „munkásmozgalmi politikát” csináltak, amihez nem értettek. De merő opportunizusból ők tagadták a leghangosabban azt, hogy eredményes politikai mozgalmat csak intellektuális felkészültséggel lehet csinálni.

Ez a nem mindig tudatos és nem is mindig rosszhiszemű magatartás, belső kiegyensúlyozottságuk hiányára és arra a különbségre vezethető vissza, ami életük polgári lényege és „szocialista meggyőződésük” között fennállott. A polgári ideológia laza eklekticizmusa elől úgy menekültek a marxizmus kiegyensúlyozott boltozata alá, mint valami új valláshoz. A vallás természeténél fogva magában hordja a dogmát, viszont a marxizmustól mi sem áll távolabb, mint a dogmatizmus. De mindenki előtt dogmatikusnak látszik, aki kívülről közeledik felé s aki kiéli magát a marxi idézetekben.

Az emberi együttélés formái belső törvényszerűségek folytán, állandóan alakulnak. Ma egészen más kapcsolataink vannak a társadalommal, mint tegnap. Ennek az objektív helyzeti változásnak meghatározására nem elégségesek az általánosítások. Ha a mai munkás helyzetét nézem, nem elég ha kizsákmányolásról, a tőkés rendszer szétesettségéről, stb. beszélek. Ezenfelül a nüanszokban óriási változások történtek, és ma ezek a nüanszok döntően fontosak.

Az új viszonyoknak és a kapcsolatoknak megnemértése és fel nem érzése eredményezhette a különben világosan gondolkodó Zsolt Bélánál is az olyan megállapítást: hogy a szocializmus kidobta hajójából az ideológiát, hogy ha a marxizmus sokhelyen, mint politikai mozgalom meg is bukott, a fassizmus, a hitlerizmus a fejlődés kényszere miatt más formában, de továbbviszi a marxi gondolatot. — Amennyire igaza van Zsolt-nak abban, hogy a fejlődés a kollektív gazdálkodás felé vezet, annyira nem helytállóak a további megállapításai.

A felületi jelenségek megtévesztik a felszínes szemlélőt. A tény pedig az, hogy a faszizmus a tőkés rendszer lényegét, a magántulajdonban lévő termelőerőket érintetlenül hagyja és ennek a magántulajdonnak az érdekében attól sem riad vissza, hogy a szocialista munkásmozgalom egyes harci megnyilvánulásait utánozza és bizonyos jelszavait kisajátítsa. Ha a fasizmus a szocializmus tanítása szerint köztulajdonba venné a termelőeszközöket, ellentétbe kerülne önmagával s mint fasizmus nem létezne többé.

Ezek után egy másik kérdés is felvetődik. Ha a polgári intellektueket nem elégítette ki a korábbi polgári szemlélet, hová menekülnek majd most? Ha a régi polgári ideológia laza, szétfolyó volt, mennyivel átfogóbb ma, ahhoz, hogy a szocializmusból kiábrándult intellektuelek visszatérjenek hozzá? Ideológiákat nem lehet egyéni akaratból elővarázsolni, ezeknek mindig társadalmi gyökerük van. A Zsolt Béla által akláristának nevezett ideológia üres általánosítás, aminthogy általánosítás az is, amikor azt írja, hogy az emberi jogokért akarunk harcolni. Ez relatív fogalom. Amellett nem is konkrét meghatározás. Rengeteg hátsó ajtót hagy nyitva. És ezeknek az ajtóknak egyikén könnyen át lehet menni a fasizmusba.

Ez a folyamat szükségszerűen bekövetkezik a mai ember szétesettsége és gyökértelensége miatt. Mindazok, akik büszkén hirdették, hogy korszerűen gondolkodó emberek, de akik végeredményben jobbra-balra sodródtak az eseményekkel, most elmerülnek. Minél többet beszélnek az eseményekről, annál kevésbé van pozitív véleményük.

Az intellektuális munka nem önmagáért való játék, lényege az alakító tendenciájában van. A kutató, nyugtalanul formáló és az étellel közvetlenül kapcsolatban álló intellektus ma önmagára van hagyatva. Ijesztő csönd van körülötte. És úgylátszik, a polgári „vezető szellemiség” messze van attól a tudatos pillanattól, hogy írás és beszédközben olyat mondjon, ami tisztázza a fogalmakat és nyílt állásfoglalást jelent.

„Van-e jobb és baloldali irodalom“

A háború utáni idők sokat vitatott kérdését: a jobb- és baloldali irodalom problémáját nálunk csak most, megkésetten vitatják.

Van-e jobb- és baloldali irodalom, vagy csak irodalom van? Bizonyos, az irodalom, mint megnyilvánulási forma nem lehet sem jobb-, sem baloldali. A szó legszorosabb értelmében vett művészi alap nélkül irodalomról nem beszélhetünk. De ezenfelül az irodalom, mint alkotás ki is fejez valamit. Az írói munka lényege a meglátás, a felfedés. Az író meglát olyan jelenségeket és összefüggéseket, amelyeket az átlagember nem lát meg, az íróban olyan érzelmek tudatosodnak, amelyeket az átlagember nem érez fel. Amit az író meglát és ahogyan felfedi a jelenségeket, vagy érzelmeket, amilyen életsorsok hatnak rá, és ahogyan erre élményszerűen reagál, mindebben benne van az író világ- és társadalomszemlélete.

A világ- és társadalomszemléletet nem lehet egymástól elválasztani. Az ember kozmikus lény, de ugyanakkor a társadalom tagja is. Mert nem egyetlen ember, hanem emberek sokasága él a földön — a társadalom keretén belül. Az ember viszonya a világmindenséggel egyúttal a társa-

munka

dalmi viszony valamilyen fajtáját is feltételezi. S az író bármennyire is egyéniség, nem léphet ki az általános törvényszerűségekből. Önmagában az embert, illetve fajtát, illetve osztályát reprezentálja, amelynek egyik legkifejlődöttebb típusa.

Az író munkájának anyaga maga az élet, a világ fizikai és szellemi adottsága. Éppen ezért, a komoly baloldali alkotást sohasem szabad összetéveszteni a baloldali frazeológiájú irodalommal (mintahogyan mi, amikor a jobboldali irodalomról szólunk, nem a jobboldali ponyva- és lektúrirodalomra gondolunk). Az úgynevezett politikai tendencirodalom elmerül az idők sodrában és a baloldalon csak azok a könyvek maradnak meg, amelyek mély emberi és alkotó értékeket tartalmaznak. Mindazok a könyvek, amelyeket a pillanatnyi aktualitás, vagy a pártok befolyása segített életre, visszahulltak az ismeretlenség homályába. Mert csak aktualisak, de nem voltak korszerűek.

Nem a frázisok, hanem az író elmélyedése és az az alakító erő a fontos, amellyel az élethez nyúl. A polgárság egyik legtipikusabb képviselője pl. Balzac, alkotásaiban a polgárt fejezte ki, mert ő maga is tökéletes polgár volt. Ugyanígy a proletariátust sem a politikai pártok irodalmi propagandistái jelenítik meg az irodalomban, hanem az olyan írók, mint pl. Gorki, aki alkotásaiban, emberábrázolásában, meglátásaiban, élményeiben, mondanivalójában, önmagán keresztül egy osztály életét adja. És ez az osztály, anélkül, hogy elvesztené karakterét, megnő az ő keze alatt, távlatokat kap, egyetemesen átfogó értékű lesz. Mert Gorki, mint író művész s mint ember szocialista.

Az irodalmat nem lehet csak esztétikai értékelésnek alávetni, de az esztétikai tényezők sohasem hagyhatók figyelmen kívül az irodalomban. Az a megállapítás, hogy nincs jobb- és baloldali irodalom, hanem csak irodalom van, látszólag esztétikai értékelés. És ez már csak azért sem állja meg a helyét, mert a szavaknak nemcsak csengésük és színezetük, hanem értelmi jelentőségük is van.

S ha mindezt figyelembe vesszük, meg kell állapítani, hogy úgy, ahogyan ezt pl. a Nyugat írói értelmezik, valóban nincs jobb- és baloldali irodalom. Ezzel szemben van olyan irodalom, amely az embert a fejlődés irányába viszi, látókörét tágítja, öntudatát mélyíti, emberségét gazdagítja, és van olyan irodalom, amelyben ezekkel ellenkező tendenciák érvényesülnek. Ez a megállapításunk az irodalomra, mint a kifejeződés és a mondanivaló egészére és egységére vonatkozik. Olyan irodalom, amely életlátásában és életérzésében, tehát belső tendenciájában elmult korok életérzései és világnézetei felé nyúl vissza és akaratlanul is azok megerősítésére törekszik: korszerűtlen irodalom. A jobb- és baloldali irodalomnak kérdése társadalmi kényszerből vetődött fel és ennek a szempontnak politikai jellege van. Az „apolitikus” írók a felvetett témát, mint a forró kását forgatják szájukban. Egyikük sem beszél arról, ami a kérdés magja. Kétségkívül irodalmi válság van és ez szorosan összefügg a mai általános társadalmi válsággal. A jobb- és baloldaliság felvetésével tudatosan figyelmen kívül hagyják ezt a tényt. Még pedig azért, hogy megerősödhessen az az irodalom, amelyet ők tiszta művészetnek neveznek, de amely a mi álláspontunk szerint azonos a jobboldali irodalommal.

Gró Lajos

Holdtölte

853

Középkoru ember vagyok,
himnemü, szívós és akaratos.

Nem láttam az angyalt, ki benézett hozzánk születésem óráján,
nem volt fizetett pesztonkám, aki csodálatos dolgokat mesélt volna.

Inas voltam, szolga, mesterember, csavargó és kéregető,
jelenem hasonló a multamhoz,
saját erőmből tartom fenn életemet,
amely egy napszámostól és egy szolgálótól fogamzott.

Szeretem a munkát és szeretem a megpróbáltatásokat.

Testvérük vagyok az embereknek anélkül, hogy ez különösebben meg-
látszana rajtam.

A sűrke köveknek, az illatos virágoknak és a rugalmas fémeknek is a
testvérük vagyok.

A lobogó tűz a bátyám és a hűvös, tiszta víz a hugocskám.

Kedvesemről is szólhatnék, de ő meghalt, alig, hogy találkoztunk,
tizenhat éves volt és érintetlen a vad indulatoktól.

Fegyvert még nem sütöttem el soha, gyereket nem neveltem föl egyet
sem.

Mire való vagyok hát? — kérdezem magamtól álmatlan éjszakáimban
mért, hogy nyitva a szemem és senki nem fordul be hozzám ezeken a
tárt kapukon?

Miért ez? És miért az?

kérdezgetem magamtól untalan.

Ha madár lennék, most a tenger felett szállnék,

ha nem élnék, talán boldog is lennék,

de így csak élek és nyugtalan vagyok, mint aki nem tudja mit tegyen
magával.

Hét cserép muskátli van az ablakunkban
feleségem naponta megöntözi őket

s ők hálából kinyitják csipkézett virágaikat.

Ilyenkor úgy képzelem, az élet szép és minden dolgok érettünk valók
közben fekszem hanyatt és egyedül a széles diványomon
éjszaka van.

Nem panaszkodom

csak úgy, mint oktalan gyerek, ha megered a nyelve
elmondtam életemet.

Kassák Lajos

munka

Erőszak és történelem

A címben érintett probléma ma, a faszizmus térhódítása idején, különösen aktuális. Ha a társadalmi történés folyamatát végeredményben, amint azt a történelmi materializmus állítja, gazdasági tényezők szabják meg és ha a kapitalista termelési rendszerben fellépő ellentmondások előbb-utóbb *szükségszerűen* e rendszer felborulásához és egy új kollektív termeléshez és társadalmi strukturához visznek, milyen kilátásai lehetnek az olyan politikai kísérleteknek, amelyek ezt a folyamatot gátolni vagy megfordítani igyekeznek? És aggódva kérdezzük tovább: nem becsüli le a marxizmus az erőszak szerepét? Erősebb lesz a gazdasági szükségszerűség, mint a fegyveres terrorra támaszkodó politikai akarat?

De az aktualitásán túl a kérdésnek nagy az általános theoretikus fontossága is: belevág az egyéni és általában az aktív kezdeményezés jelentőségének kérdésébe és ezzel a szocialista taktika problémáiba.

A feudális és részben a polgári történetírás az erőszakos aktusok végtelen sorát tárja elénk, szinte azt mondhatnók, alig számol be egyébről, mint vándorlások, háborúk, viszályok és hódításokról. Ennek a történetírásnak a szempontjából problémánk nem is probléma: szerinte az erőszak, általánosabban egyének és csoportok politikai akarata, elsőrangú szociális faktor, a történelem legfőbb hajtóereje.

Ha a történelmi materializmus nevében óvást emelünk e felfogás ellen, nem a tényeket hazudtoljuk-e meg? Nem tényekre hivatkozik-e ez a polgári történetírás?

Valóban, letagadhatatlan, hogy a történelem bizonyos szempontból az erőszakos aktusok hosszú láncolata. Látszólag maga a történelmi materializmus is hozzájárul ehhez, amikor a történelmi folyamat lényegként az osztályharcot emeli ki: a harc az erőszak aktusa és a győzelem a világ új képét formálja ki balra vagy — jobbra.

Mielőtt azonban e látszatot gyökerében felfednők, hadd feleljünk az „erőszak-elméletre” annak vallói szemszögéből: igazatok van abban, hogy bizonyos szempontból (amelyet alább leleplezünk) a történelem erőszakos aktusok játéka. De mondjatok példát, amikor az erőszak azt és csak azt érte el, amit akart. Abban a bonyolult közegben, amelyben történelmi aktivitásunk lejátszódik, tetteink hatása kiszámíthatatlan: ha pillanatnyilag úgy látszik is, hogy elértük, amit akartunk, a következő pillanatban kiderül, hogy sok mást is mozgásba hoztunk és felidéztük, ami nekünk vagy kívánatos, vagy közömbös, vagy kárhozatos. Tulajdonképpen banalitás ez, még ha Wundt filozófiájában oly szép neve van is, mint „a célok heterogénéiája”. Például, akik a világháborút felidézték, bizonyára nem azért tették, hogy Szovjetországot létrehozzák. Már pedig a többi között, ezt a „mellékhatást” is elérték. Az erőszak prototípusa, a robbanó bomba, akár anarchista, akár katonai eredetű, igen sokszor vált ki ellenkező hatást, mint amilyenre célzott.

Az „erőszak elméletének” vallói talán azt mondják majd: ez azért van, mert erőszak áll erőszakkal szemben, az akció reakciót vált ki. II. Vilmos császár nem akart Szovjetországot, de Lenin akart. Igazában véve az „erőszakelmélet” ilyen argumentuma már az ellentétes elmélet részleges beismerése. „Az emberek maguk csinálják történelmüket...” (Engels Hans Starkenburghoz intézett leveléből), s tagad-

hatatlan, hogy Leninnek sokat sikerült megvalósítania abból, amit akart. De az is tagadhatatlan, hogy a világháború felidézői alkalmat adtak Leninnek tervei megvalósítására, amit biztosan nem akartak. Azt sem tagadja a történelmi materializmus, hogy lehetséges nagy tömegek tervszerű gazdasági kooperációja. Ehhez azonban egészen különleges feltételek szükségesek, melyek legfontosabbja: a gazdasági individualizmus kiküszöbölése, a termelő eszközök köztulajdonba vétele. Épen a gazdasági individualizmus az, amely a történelmi erőszak dialektikus paradoxonját szüli, azt a paradoxont, hogy a történelem folyamatát részben ugyan az erőszak, illetve a politikai akarat hajtja, de nem arra hajtja, amerre akarja. Engels „Ludwig Feuerbach”-ról írott könyvében mondja: „... a számtalan egyéni akarat és tett összeütközése történelmi téren oly állapotot eredményez, mely hasonló a tudattalan természetéhez. A tettek céljai akartak, de a belőlük adódó eredmények nem akartak...” (Stuttgart 1910, 44 lap.).

Igazában az „erőszak-teória” nyílt és titkos hívei csak önmagukra gondolnak s elméletük ezért látszik saját maguk előtt plauzibilisnak. S ezzel a megjegyzéssel rátapintottunk egy még mélyebben fekvő sajátosságukra. Tegyük fel, hogy a történetírás tanulsága szerint X trónkövetelő legyilkolja Y királyt és annak helyére ül. *Magában véve* történelmi esemény ez? Az új X dinasztia szempontjából bizonyára az. A diákok is így fogják tanulni. De objektíve is fontos a pusztá személyváltás?

Ezzel a kérdéssel a dolog velejéhez értünk: már a polgári történetírás is igyekezett a pusztá szubjektív momentumokon túl objektív történelmi erőket felfedezni. Montesquieu, Herder, Hegel, Buckle részben a klíma és talaj adottságaiban, részben „objektív eszmékben” találták meg őket. A természeti adottságok fontosságát a történelmi materializmus is ismeri és elismeri (K. A. Wittfogel: „Geopolitik stb.” c. cikke az „Unter dem Banner des Marxismus III. évf. 4. és 5. számaiban), de ezekhez egy új lényeges momentumot csatolt: a társadalmi termelés erőit. Ennek az utóbbi adottságnak bevonásával a történelmi materializmus lett az igazi tudományos, objektív történetírás első megvalósítója. Az „erőszak-elmélet” és a történelmi materializmus legmélyebb ellentéte tehát az, hogy míg amaz szubjektív téren marad, emez tudományos, objektív megállapításokat keres. Amannak mindig az a fontos, hogy a történelmi folyamatban hogy jártunk „mi” és hogy jártatok „ti”, emez azt kérdezi, hogy mi történt és miért történt így, s az utóbbi kérdésre „materialisztikus”, azaz a termelésből kiinduló feleletet ad. A történelmi materialista felismerésből természetesen a történelmi tények bizonyos értékelése folyik. Pusztá személyváltás, pl. ha egy ország kormányát *rendszerváltás nélkül* az uralkodó osztály egy más csoportja keríti hatalmába (pl. nemesi családok rivalitása), a történelmi materializmus szempontjából nem említésre méltó tény. E szerint az elmélet szerint jelentős történelmi változások a következők: 1. ha a technika haladása következtében a termelési erők változnak, tökéletesednek, fejlődnek, vagy ellenkezőleg, valamely természeti esemény folytán visszafejlődnek (utóbbi eset ugyan inkább theoretikus, pl. ha a szén kifogy a szonyok (ideológiailag a jogviszonyok) nem felelnek meg már a fejlett termelési erőknek s ezért — esetleg forradalmi úton, mindenesetre azonban fokozatos átmenet nélkül — újra hozzájuk igazodnak. Természetesen, ez csak vázlatos felsorolás, mely általánosságban jellemzi a jelentős tényeket s magában foglalja pl. a tudomány haladását, felfedezése-

ket, tömegmozgalmi változásokat, ingadozásokat stb., amelyek a főerőket közvetve vagy közvetlenül befolyásolják. A fontos, hogy a történelmi materializmus: 1. csakis nagyvonalú tömegmozgalmakkal számol (ami nem jelenti az egyéni akció fontosságának tagadását, csupán elméleti átértékelését); 2. a természettudományok módjára *hipotetikus formájú* (de nem hipotetikus *tartalmú*) tézist állapít meg, mely társadalmi erőviszonyokra vonatkozik. Az utóbbi állítás megértése céljából idézzük a következő példát: ha a követ megfosztom támaszától, leesik. Ez hipotetikus formájú („ha”), de kategórikus tartalmú állítás. Jellemzi az, hogy pontosan megmondja, *hol kell a dolgot megfognom, ha azt akarom, hogy a kő leessen.* Ugyanúgy állítja a történelmi materializmus: a társadalom struktúrája és ideológiai viszonyai csak úgy változhatnak meg alaposan és tartósan „ha” a társadalmi termelési erők változnak meg. Negative: kikényszerített ideológiai és struktúráváltozások csak felszínesek és ideiglenesek lehetnek, ha nem felelnek meg a termelési erőknek.

Ebből folyik, hogy a történelmi materializmus szerint végleges változásokat a társadalomban csak a produkció erőinek megváltoztatásával, vagy oly struktúrális módosításokkal lehet elérni, amelyek a már meglévő termelőerőkhöz igazodnak.

De vajjon nem a történelmi materializmus helytelen fogalmazása ez? Nem szubjektív elemet viszünk-e bele, amikor nem „változásról”, hanem „változtatásról” beszélünk? De éppen itt rejlik problémánk magva, amelyet ki akarunk bontani.

A kérdésekre ellenkérdéssel felelünk: szubjektív elemet vittem a fizikába, ha azt mondom, hogy a támaszától megfosztott kő leesik? A történelmi materializmus tézise nem hasonlít-e a természettörvényhez abban, hogy kijelöli a hatásos cselekvés útját?

Itt sajtóságos és jólismert paradoxon előtt állunk: a természet törvényei nemcsak kötnek, hanem fel is szabadítanak. Helyesebben: felismerésük módját ad felhasználásukra. Ebben áll a technika dialektikája: a természettel győzi le a természetet. A történelmi materializmus tézise vajjon nem ad ugyanígy módját „társadalomtechnikai” akciókhoz?

Sokan tán „nem”-el fognak felelni: a történelmi materializmus tézise mindenesetre egy lényeges pontban tér el a természettörvényektől, abban, hogy nem élettelen tárgyakra, hanem magára a cselekvő emberre vonatkozik, történelmi cselekvése vonalát szabja meg. Felhasználhat-e az ember oly törvényt, mely éppen az ő akaratát determinálja?

Ez rendkívül súlyos érv és kimerítő elemzése messze vezetne. Kifűzött célunk szempontjából azonban ez az elemzés felesleges. Az erőszak fogalma magával hozza, hogy egyes egyénekre vagy kis csoportokra vonatkozik, legalábbis mi e fejtegetésekben így értjük. Már pedig a történelmi materializmus a szükségszerűség jegyét nem egyesek vagy kis csoportok, hanem az alapvető nagy társadalmi csoportok (osztályok) cselekvéseire vonatkoztatja. *Egyének kis csoportjai ellenben, ha egyéniségük és életkörülményeik előírják, szembekerülhetnek osztályuk vonalával és a történelmi materializmus tézisével társadalomtechnikai cselekvésükben természettudományi törvény módjára értékesíthetik.* Így járnak el pl. az orosz bolsevik forradalom vezetői, akik éppen a termelési erők tervszerű felépítésével és megszervezésével akarják a kollektív társadalom alapját megteremteni.

marxizmus tanításaival és a gyakorlati élet dialektikájával. Ami ma, a hatalmat meghódító forradalom után történik Oroszországban, semmiképpen össze nem vehető az európai szocialista mozgalom jelenével, harci szakaszával s a háború előtti, kezdetleges ipari fejlődésben élő Oroszország primitív, szétagolt mozgalmi semmiképpen össze nem vehető az európai munkásság kultúrnívójával, munkaviszonyaival, szociális igényességével, megfelelő harci módszereivel. Az 1905 előtti orosz mozgalmak sokkal közelebb álltak a bakuninizmushoz, mint Marx modern, tudományos forradalmi elméletéhez s amint látjuk, a mai baloldali mozgalmak helyenként és esetenként Blanqui puccsizmusához sokkal közelebb állnak, mint Marx dialektikus történelem-szemléletéhez. Zinovjev zsurnaliszta romantikája, világforradalmi ábrándja annyira megülledett a K. pártok vezetőiben, hogy még ma sem tudnak tőle világosan látni és észszerűen gondolkodni. Kétségtelen, hogy a tizes évek végén és a huszas évek elején az orosz forradalmi lendület éltető erőt jelentett az európai szocialista mozgalom számára, de ez a korszak lezáródott, akkor, amikor az orosz vezetőkben megérlelődött a „szocializmus egy országon belül is megvalósítható” elképzelés teóriája és gyakorlata. Ettől az időtől kezdve az európai mozgalom, a közvetlen orosz érdekek vazallusává lett. Az európai K. pártok évekig az oroszok érdekében küzdöttek, forradalmi erőiket az ő építő erők szolgálatába állították és mondjuk, ezt helyesen és szükségszerűen is tették mindaddig, amíg ez a bizonyosan jóhiszemű tévedés nyilvánvalóvá nem vált a magunk számára. „Az egy országon belül is megvalósítható szocializmus” elmélete és gyakorlata az egy országon belüli szocializmus megvalósulása előtt a nemzetközi proletariátus forradalmi lendületének szét hullását eredményezte. Ezt lássuk be, mert ennek a bizonyítására példák, adatok és a mostani tragédia egész valósága áll a rendelkezésünkre. A kérdés elbírálása közben azonban egy pillanatra sem állunk a trockisták mellé, nem becsüljük le az oroszok eredményeit és a hibák kútforrását nem Stalin személyében látjuk. Trocki kritikái megállapításai az európai mozgalomra vonatkozólag nagy jelentőséggel bírnak, de Oroszország fejlődése Stalinék reálpolitikai elgondolásait sem cáfolta meg. Igaz, hogy ezeknek a belső orosz sikereknek áldozatul esett az európai mozgalom, de ennek elsősorban maga, az áltaiános történelmi helyzet az okozója. A mi feladatunk, hogy ennek a helyzetnek az adottságait felismerjük és éljünk a kötelező korrekcióval. Az európai munkás pártok, mai kétségbeejtő helyzetükben, mint védő seregek jelentéktelenné törpültek Oroszország oldala mellett s ami Oroszországot ma és a közel jövőben az összeomlástól megóvjá, azok inkább az európai és amerikai kapitalizmus tökekihelyezési szempontjai és export érdekei lesznek, mintsem a munkásság forradalmi akcióképessége. Mindez nagyon kétségbeejtő és kiábrándító hatással lehet a fanatikus rajongókra, de a tudatos szocialistáknak tudomásul kell venniök, mint megmásíthatatlan történelmi tény, mint egy forradalmi szakasz lezárulását. A magunk emelte gátakat, amik egy ideig közös ügyünket szolgálták, át kell lépünk és meg kell találnunk azokat az utakat, amelyek bennünket is közelebb vezetnek céljainkhoz.

Oroszország már nem a forradalom, hanem a belső államalakulás korszakát éli. Pillanatnyi érdekei nem azonosak többé az európai munkásmozgalom pillanatnyi érdekeivel. Oroszország önfenntartási érdekből barátsági szerződést kötött Hitler államával és legnagyobb külföldi vásárlója Mussolini Olaszországának, nem a nemzetközi munkásmozgalom,

munka

hanem a német és olasz kapitalizmus javára. Ez így van és ez az élet mindennapi realitása, a mi éveinkben. Nem esünk miatta kétségbe. A harc az elemünk és tudjuk, hogy a szocializmust nem a munkásság eszmék iránti vak hódolata, hanem emberi megbecsülése, anyagi és szellemi igényessége, mozgalmainak egyenesvonalúsága és szívóssága fogja megvalósítani.

Nem az eszméért meghalni, hanem a boldogulásunkban élni akarunk.

K. L. N. J.

(Vége.)

Én is, mások is*)

Az unatkozó ember, gyakran nagyon is gyerekesen viselkedik. Míg a legelérhetetlenebb jólétet ábrádozza maga elé vagy okosan munkalehetőségek után kutat, — törli fejét, — addig a kezével öntudatlanul babrál. Valamit cselekszik, teljesen mindegy, hogy mit. Kenyérmorzsákból seréteket gyúr, papirokat nyirkál ollóval, az ujjai közé került spárgát addig bogozza, míg el nem fogy, a cipőjébe akadt drótot figurákká hajlítgatja. Ha ceruza kerül a kezébe firkál, rajzol, de igen gyakran számokat ír. Először kis számokat, később mind nagyobbakat.

Egyszer csak figyelni kezdi motollázó ujjait, érdeklődik a kivágott papír-sziluettnél, a labdává csomózott spárga, a csillagalakúra hajlított drót. Most már figyelmét és gondolkodását is oda irányítja és elkezd a játékot tökéletesbbiteni. Kikapcsolja magát a környezetből és játszik, mint a gyerek. Amikor teljesen kész és nem tud a kezében tartott tárggyal mit kezdeni, eldobja. És az emberbe bújó gyerek, elröppen a játékokkal és megmarad az ember: a gondjaival.

Mások parkban ülnek egy padon és botjuk hegyével szurkálják a földet, vagy hieroglifákat rajzolgatnak különös figyelemmel a homokban.

Én is így rajzolgattam a ferencvárosi pályaudvar közelében egy homokbuckán. A szemem előtt nyujtozkodó városi telken apró, deszkabódék kuporogtak rendetlen össze-visszaságban. Az egyik tapasztva, a másik már meszelve is. A kémény az oldalakon bújó ki görbén meghajlítva, lefelé, oldalt meghajlítva vagy felfelé állítva a cső száját, ahogyan az építmény fekvése kívánta. A tetők kátránypapírcafatokban lógtak. Egyik építmény különösen lekötötte figyelmemet. A tető közepén emelkedett ki a vékonyka kályhacső. Félig be volt ágyazva a földbe, hogy melegebb legyen és a félmenő falak kevesebbe kerüljenek. Az ablakot egy hatalmas, feneketlen kékszínű lator helyettesítette. A hiányzó fenék zsirozott papírral volt beragasztva. A kunyhó lapos tetejét ócska reklámpléhek, zománcozott lemezek fedték és különböző színükkel szikrázón ragyogtak a napfényben. A Frank reklámláblája volt a legdíszesebb és legszembeötlőbb. Kék testével egy arasznyival kipúposodott a többi közül. Ez volt a legnagyobb méretű lemez is. A többi lemez egyszerűbb vállalatok propagálói lehetett; most oda jutottak tetőnek. Az ereszt egyforma nagyságú lemezekkel fedte a tulajdonos. Biztosító intézet jelzőablái voltak, amelyeneket a kapuk fölé szoktak verni jobbmódú háztulajdonosok. Nagyon valószínű, hogy a kunyhó lakója biztosító ügynök is volt már és a nála maradt reklámtáblákat ilyenképen hasznosította.

*) Részlet az „1910-ben születtem” c. készülő regényemből.

A ház, a fehér falakból kiálló kézománcos lavor-ablakokkal valami kőkorszakbeli egyszemű szörnyetegnek látszott. 875

Ahogy néztem ezeket a szükség-, ötlet- és alkalmyszerűen épült kunyhókat, látásuk nemcsak bosszantott, hanem mulattatott is. Bámultam és közben szórakozottan fúrtam a lyukat a homokba. Először kis gödröt, majd mindig nagyobbra tökéletesbbitettem. Végül már a karom is belefért.

Pesterzsébeten voltam egy hirdetés után, állás-ügyben. Gyalog mentem és valaki már villamoson megelőzött. Visszajövet leültem pihenni. Most fúrok, mintha semmi más nem érdekelne.

— Mit csinál fiatal úr? — szólított meg egy tizenkét év körüli fiú, aki már régebben ott állhatott, de a lyukfúrás nagy igyekezetében nem vettem észre.

Kezében egy döglött macskát tartott.

— Látod! Ások, át akarok bújni Amerikába, mert itt megdöglök éhen, — válaszoltam tréfásan.

— Azt hiszi ott jobb? — kérdezte.

— Persze, hogy jobb!

— Én ilyesmit mégsem csinálnék, — emelte rám a tekintetét és a lyukra mutatott.

— Jól van, ha te nem csinálnád! De mit akarsz azzal a döglött macskával?

— Megesszük.

— Pfüj, micsoda gusztus, egy rohadt macskát! — kiáltottam őszinte undorral.

— Nem rohadt, egy órával előbb ütöttem Pesterzsébeten. Még meleg is, — magyarázta szakértelemmel.

— Látod én meg ilyent nem csinálnék, — vágtam vissza bosszankodva.

Felálltam és levertem ruhámról a homokot.

— Enni kell, — mondta.

— De nem macskát.

— Ami akad. Csirkét nem szabad ütni.

— Hol laktok?

— Ott a magas kéményüben, — mutatott a szörnyetegalakú építményre.

— Szép ház, — feleltem komolyan.

— Ha van kedve megnézheti belülről is, — ajánlotta barátkozóan.

— A világeért sem zavarlak benneteket!

— Nem zavar. Anyám és a hugom ennivaló után köszálnak, apám meg valami nyavalyában fekszik.

— Mi baja van apádnak?

— A betegsége ki van egy cédulán tűzve az ajtóra. Valami ragályos.

— No szervusz! — köszöntem el, megborzadva.

— Hát nem jön be?

— Nem.

— Adja nekem legalább a lécet, hiszen úgy is eldobná, ha beér a városba. Nekem meg jó lenne a macskafőzéshez! — kérte élelmes gondoskodással.

— Nesze, főzd meg a macskát!

Átnyújtottam a lécet és elindultam a város felé.

Szandai Sándor

munka

Napló

1. *A szegénységről.* A szegénység sokkal több, mint hiánya valaminek, mintahogy a betegség is sokkal több az egészség hiányánál. Szegénységet és betegséget valami mindent átfogó állapotnak kell tekinteni, amely az ember testét-lelkét birtokába veszi, kezdve az étel-italtól a legmagasabbrendű gondolatig... Egy kartörés például kellemetlen baleset csupán, — de a tuberkulózis már az egész ember tulajdonsága. Az ember épúgy szegény, mint ahogy német vagy olasz. A világ minden szegényeinek titkos és sokféleképpen tagolt nemzetét úgy hívják: szegénység. Mi a szegénység legjellemzőbb tulajdonsága? Az ember elveszíti maga alól a talajt, kikopik a rendből, a biztosítékok és tartalékok sokfelé ágazó rendszeréből, amelyek eddig megvédték. Az igazi szegény érzi, amint az egyik segélyforrás a másik után apad el. Ha ma éheznek, tudja, hogy holnap ruhátlanul ál a szélben és viharban s ennek a tudásnak a ténye megzavarja szellemét.

Franz Werfel (A nápolyi testvérek)

2. *A beszédről és a gondolkodásról.* Az ember beszél s míg a gondolkodás a homlokunk mögött folyik, a beszéd a nyelvünk hegyén lebeg... Előítélet, hogy a gondolkodás és a beszéd párhuzamosak. Azt tartják: a gondolkodás a szerző; a beszéd: a fordító. De nem így van. A gondolkodás: a költő; a beszéd a tudós. A nyelv: rendszer s aki beszél, rendszerez. A beszéd mondatokat követel s a mondat végén pont van. A beszédnek tehát meg kell állítania a gondolkodás hullámmását; be kell kerítenie azt, ami folyik...

Mindennapi észlelet, hogy az állatok értelmesebbek, mint kifejezőmódjuk, ezzel szemben sok ember, különösen a nők, beszéde értelmesebb, mint a gondolataik. Ezt a nyelv nagyszerű egyezményes jegyzőkönyv-rendszerének köszönhetjük. A beszéd nyitotta meg az ember előtt a legsötétebb Afrikát: a másik embert. Beszéd nélkül az ember nem ismerhette volna meg az idegen lélek lehetőségeit; a beszéd révén az egyéni életbe temetkezett külön is szorosabb része az emberiségnek, mint hajdan a hordák néma embere. A beszéd teremti meg a közösséget s a beszéd teszi lehetővé a magányt.

Míg az együgyű embert a nyelv felemeli, a bonyolultabb szellem, aki a lelkében zajló csodán rágódik, küzd a kifejezéssel. Ha az átlagember a beszéd jóvoltából értelmesebbnek látszik, mint amilyen; az értelmes ember az állat bajában osztozik, mert szellemének tartalma felülmulja kifejező erejét... Őneki, ha valóban „közölni” akarja gondolatait, műfogásokhoz kell folyamodnia... Íróvá kell lennie. Tétel: Írónak nevezük azt, aki gondolkodása finomabb sajátosságait a nyelven át tudja csempészni. A stílus: a nyelv ellenére éreztetett gondolkodás.

D. L. (Tanú)

3. *Közösség, művészet és individualizmus.* Az igazi művész működése, a termelés egyéb megnyilvánulási formáival szemben, nem egy bizonyos szükséglet közvetlen kielégítésére irányul. Az a szükséglet, amelyet a művészet elégít ki, a műalkotás megteremtése előtt, későbbi konkrét alakjában tulajdonképpen nincs is meg. Nincs meg, mert hiszen éppen az a lényeges a művészet teremtő erejében, hogy valami olyan újat alkot, amely előzőleg nem is volt elgondolható. Az azonban, hogy a nagy

877

művészi alkotást utólag, mint egy bizonyos szükséglet kielégítését érezzük vagy éppen, mint törvényt, természetszerűséget későbbi alkotások ellen kijátszuk — azt bizonyítja, hogy a szükséglet már előzőleg is valamiképpen jelen volt. A műalkotás tehát a közösség öntudatlan szükségletét elégíti ki, kaotikusan áradó vágyaknak ad formát és célt s a művész társadalmi feladatát teljesíti be individuális koncentrációjával. Ez a folyamat minden szellemi alkotás természetes életfolyamata: egyetlen vallás, filozófia, politikai tan nem születhetne meg az egyesek teremtő cselekedete nélkül. Nem egyszer éppen azok értelmezik legmélyebben korukat, akik *látzólag* leginkább visszahúzódnak koruktól. Akiket koruk a leghevesebben megtagad, talán azért, mert látnokian leleplezik a kor öntudatlan titkait — azok, nem egyszer a kor legjellemzőbb képviselői. Ez a „titokzatosság” teszi az igazán nagy művészt a közösség számára egészen más módon fontosná, mint az átlagot. Míg az átlag a közkeletű szellemi szükségleteket, tetszetősebben, vagy kevésbé tetszetősen, kielégíti — addig az igazi művész új szükségleteket teremt. Az előbbi típusa a művésznek csak egyénileg érdekes, éppen azért, mert nagyonis kevésbé emelkedik az átlag fölé, az utóbbi típus azonban társadalmilag fontos, mert az ő felfokozott individualizmusa általános erők szintézisét jelenti.

H. Tietze (*Der Kampf*)

Három könyvről

Az alábbiakban megtárgyalt könyvek a most divatos 2 és 3 pengős sorozatoknak jelentősebb kötetei. Sok ezer példányban kerülnek az olvasók elé és éppen ezért, ha művészi nivóban nem is jelentenek megkülönböztetett értéket, irodalom-kritikai és szociális szempontból mégis foglalkoznunk kell velük. Kritikánkban erősen leértékeljük mind a három kötetet, de még sem lenne helyes ellenünk vetni a kérdést: minek írunk róluk, ha ennyi kifogásunk van ellenük? Önmagukban valóban nem képviselnek nagyobb értéket ezek a könyvek, de alkalmasak arra, hogy velük kapcsolatban elmondott néhány megjegyzésünkkel hozzájáruljunk az olvasók kritikai véleményének elmélyítéséhez.

Bernhard Kellermann: Anatol. Hogy a témájával jellemezzem: ipari regény. De nem kell vele kapcsolatban sem Zolára, sem Dos Passosra gondolni. Kellermann *Anatol*-ja úgy viszonylik Zola *Germinál*-jához és Passos *Nagy városához*, mint a cirklivel mériskélő kőfaragó munkája a modeláló szobrász alkotásához. A téma: Anatol szürke kisváros ugrásszerű fejlődése a hatalmas ipartelep felé. Jaques Gregor fiatal mérnök, az aranyifjúság egyik tagja véletlenül olajforrást fedez fel a városka közelében és a mindenható olaj felbukkanásával egyidőben, mintegy varázsütésre fölébrednek a szunyókáló anatóliak, a kapzsiság, a hirtelen meggazdagodni

akarás ösztönöz mindenkit és közben szerelmek játszódnak le, intrikák, testvérek halálos marakodása, öngyilkosság — szóval hatalmas anyag, amiből a művész akár korunk eposzát is kialakíthatta volna. Kellermann azonban nem élt az adott lehetőségekkel. Az anyag szétmálk az ujjai között, vagy úgy is mondhatnám: a történés átélése és átértékelése helyett, cselekményrészleteket fotografál egymás mellé, néha egymást keresztezőn, mintha komponálna. De mindez mechanikusan beállítottnak tűnik és a zökkenő nélkül egymást követő mondatok mögött is, mintha láthatatlan mechanikus szerkezet kopogna. Az egész regény konstruáltsága félreért-

munka

hetetlenül előbukkan még akkor is, ha stílusát ilyen levelezőlap-piktúrával enyhíti Kellermann: „Az ég fenséges és fényes, a korai reggel ragyog rajta. Sonja szívből hálás. A szive is éppolyan fenséges és fényes és átlátszó, mint az ég és hálával van eltelve.” Így beszél az író, az alakjai pedig jönnek-mennek és mégis semmi nem bontakozik ki előttünk a maga karakterisztikus voltában és semmi olyan nem történik, ami a fantáziánkat elindítaná, figyelmünket magával ragadná, kíváncsiságunkat csak egy kicsit is felcsigázná. Végtelenül hozszadalmas, szinte egyhelyben topogás az egész. Az új Olajváros állandó lár-mája éppen olyan unalmas, mint a régi Anatol csöndje volt, az egyhangú mozgás semmivel sem hat elevenebbnak és ingerlőbbnek, mint az elizapodott nyugalom. A túlérzékeny esztétikusok bizonyára a „sofför-lélek” művészetét látják ebben a regényben. Nincs igazuk. Az úgynevezett sofför-lélek nem az ilyen mechanizált irodalomba, hanem valami tiszta, üdítő világba kívánczik át, ha olykor kiszabadítja magát a gép szolgálatából. A technika romantikusai csak a félművelt és a konjunkturák sodrában álló entellektüelek. Az Olajváros regénye példa erre. Láthatóan korregény akart lenni és lett belőle: halmaza a konstruált cselekménynek és a romantikus, olykor szentimentális, majdnem ujságíró stílusnak. Kellermann *leirt* egy gazdag témaanyagot, de távolról sem *írta meg* a modern regényt. A 450 oldalos kötet a *Nova* kiadásában és Emödi Hajós Zs. fordításában jelent meg.

Traven: A halálhajó. Traven azon az uton halad, amit Jack London tapasztalt előtte meglehetősen szélessé és járhatóvá. A halálhajó kalandos és kissé szociális regény, de inkább csak lektűr a könyvvel szórakozók részére. Ha, tegyük föl, magyar író írta volna, akkor nagyon is bizonytalan ízlésű közönségünk másod- vagy harmadrendű romantikusnak minősítené — de így európai hírvé könyv és valószínű, hogy a magyar olvasó legalább is jó-

hiszeműen végig olvassa. Ezek miatt azonban még nagyszerű írásművészet lehetne Traven regénye. De nem az, primitív stílusa, megkomponálatlansága és giccses témája miatt nagyon könnyen kihagyható a művészi alkotások sorából. Dokumentáris könyv, mondják és mi, akik a művésztől nem csak formamegoldást, hanem menél nagyobb tereket átfogó belső tartalmat is kívánunk, — mi azt tartjuk: Traven könyvének semmi, vagy majdnem semmi dokumentáris jelentősége nincsen. Hiszen igaz az, tapasztalatlanságából és ujsághíradásokból tudjuk, hogy a regény hőiséhez hasonló, passzus nélküli figurákat a hatóságok megértetlenebbül kezelik, mint a kóbor ebeket, a határőrök egyik országból átdobják őket a másikba, de ez csak így szimplán, „élethűen”, vagyis látzólagosan egy könyvbe beleírva még nem regény és semmiesetre sem dokumentáris művészet. Ez a határon átdobási história több, mint száz oldalon jónéhányszor megismétlődik és aztán végeszakad anélkül, hogy az író rávilágított volna a figura sorsszerűségére. Az igazi művész az élet kusza eseményeit összefogja, a valóság anyagát úgy rostálja meg és rendezzi el, hogy ezer véletlenből szerkeszt egy egészet, amelyben a művészet síkján a valóság ezer „véletlenje” törvényszerű összefüggésben és expresszív elhithető erővel jelenik meg. Traven regényével kapcsolatban minderről szó sem lehet. Amit a könyv elején megír, az igaz, de nem több helyzetű és pillanatnyi igazságnál, a mese továbbszövése után ezt az olcsó valóság-látszatot is feladja és „a szociális realitásból” átcsúszik a rémmesék területére. Amit a *halálhajó* matrózainak szenvedéseiről mond, az megható. Sőt lázítóan borzalmas, de a hajótöröttekről írott rész már nem egyéb. Viaszból gyúrt és vörös festékkel veresre kent panoptikumi jelenetnél. Ha az ember végigolvasta a könyvet, szomorúan és majdnem kétségbeesetten félretolja magától. A dolgok mélyére a titkok megvilágosodására vágyakozott és ez a kétségtelenül a legjobb-

bak közé klasszifikált író mennyire nem tudott neki az átlagnál többet adni. És ha valóban csak ennyi az, amit a művészet adni tud, akkor minek a művészet? Megnyugtató, hogy Travennek ezt a regényét nem tartjuk komoly művészi alkotásnak. Propagandairódalom és annak talán nem is rossz. *Pantheon* kiadása, Dormándi László fordításában.

Pearl S. Buck: Az édes anyaföld. Ha azt kérdeznék tőlem elsődrendű művészi produktum-e ez a regény, azt felelném: nagyon jól megírott könyv. Egy mélyen érző és a dolgok összefüggéseit felismerő nő írta, aki Kínában nevelkedett, ma is ott él, de nem asszimilálódott, mindvégig megmaradt szemlélőnek. Puritán amerikai, akit az idegen sorsok meghatják, de sem a jobban, sem a rosszban nem tud velük azonosulni. Irodalma éppen ezért nem mélyül és nem szélesül művészetté. Érezzük: amit mond, annak megvan a valóság alapja, de művészi formában nem tud teljeset adni. Mondatai szigorúan komponáltak, de nincs perspektívájuk, nem nyit velük ablakot azokra a tájakra, amik nem fértek el a mondatban s amik éppen a valóság realitásán felül a művészet realitását, a valóság szintézisét jelentenek. Művészetnek tehát nem jelent pluszt, társadalmi dokumentumnak azonban annál emberibb és meggondolkoztatóbb.

A Wang Lung familia három generációjának életalakulását mondja el P. S. Buck *Az édes anyaföld* témájában. Wang Lung apja még igénytelen paraszt volt, ő, szinte emberfeletti szívóssággal, fölfelé tör az inséges paraszti sorból és a gyerekei már írni, olvasni tudó polgárokká fejlődnek. Az egyik parvenü esztéta, a másik harácsoló kereskedő, a harmadik, a legfiatalabb, ezt az életformát is túllépi és jelentős szerepkörrel tagja lesz a forradalmi mozgalomnak. A történet egyik legszebb, legkeményebben mintázott figurája Olan Wang Lung felesége, akit rabszolgaságból váltott ki az ember s aki ezért hálából

három fiúgyerekekkel ajándékozta meg. Olan egy új, szabad és gazdag család ága anyja lett, de maga élete végéig megmaradt sötét tekintetű, hang nélkül örülő és könnyek nélkül szenvedő rabszolgának. P. S. Buck ehhez a figurához férközött a legközelebb, ahogyan az ő szenvedéseit meg tudja mutatni, az már majdnem a hivatás betöltése. Egészében annyi a könyv értéke, hogy embertől közvetlenül az emberhez szól. Nincs benne stílusbravur, se politikai frázis, se lírai szenvedés, leginkább talán egy gondosan és ízlésesen összeállított albumhoz hasonlíthatnók, amelyben jólsikerült állóképsorozatban megismerkedhetünk három emberi generáció különböző időben és különböző oldalról felvett portréival. A *Palladis R.-T.* adta ki a szerző előszavával és *Kosáryné Réz Lola* fordításában.

Földes István

Gyöngyös bokréta

A közfelfogás ma hajlandó minden népi eredetű kulturmegnyilatkozást — *tiszta művészetnek tekinteni*. Még nem is olyan régen, értéktelennek ítélték ezeket a jelenségeket. Az esztétikai ízlés változása és a néprajzi kutatások népszerűsödése adják ennek a nézetváltásnak külső formáit. A jelenség társadalmi okai általában még ismeretlenek. A tudományos esztétika egyoldalúan formális szempontjai és a néprajzi felderítés, minden eredeti népi jelenséget egyaránt értékelő (regisztráló) módszere, akaratlanul is elősegítette a téves általánosításokat. Erősen hozzájárult ahhoz, hogy a népi eredet valóságát egymagában is ködbeburkolt *fetis-ként* tiszteljék.

Tisztán *néprajzi* szempontból mindenesetre kétes értékű az olyan színpadra stilizált bemutatás, mint a *Gyöngyös bokréta* előadása. De nem is a néprajzi exotikum adott különös jelentőséget ennek az előadásnak. A

munka

parasztság hétköznapi élete ma már messze áll attól, amit a színpadra vonuló törpebirtokos parasztok és kisgazdák itt bemutattak. A felszabadult jobbágy hozta el osztályának kultur-tradícióit. Azok a tendenciák, melyek játékokat, dalaikat és táncukat életrekelítették, ma már nem aktuálisan ható társadalmi erők. Vagy legalább is igen kis részben azok. A tradicionális forma azonban még mindig az egyetlen keret, amelyben közvetlenül kiélhetik érzelmeiket, elmondhatják panaszukat és örömeiket anélkül, hogy életük külső és belső gátlásai elfojtanák, vagy idegen mederbe terelnék azt. A hagyományos formákban nem a *hagyományt* élik és nem a multjuk történelmi értékeinek örülnek benne. Mégis szívesen használják ezt a keretet, melyben játékos kedvük szabadon megnyilatkozhat. Nem köti az önmagában értékelt hagyomány merev formája, hanem ellenkezőleg — felszabadítja őket. Ez a játék az ő játékok, ha nem is mai formája játé-

kaiknak. Amit csinálnak, az nem romantikus visszasóhajtása a multnak, hanem a mai ösztöneik kiéléséhez alkalmazott tradíció. A mindennapi életben lefogott és megalázott emberségük szabadul fel benne.

A városi dolgozók, vagy idegen osztály kultur-tradícióiba nőnek bele, vagy gátlásokkal telten önmagukba kell, hogy zárkózzanak, mert nincsen keret, amelyben érzelmeiket szabadon kiélhetik. A sajátos forma még nem alakult ki, tradíció nincs. Az elnyomott ösztönök, azonban kitörnek és mindenféle közvetett uton találnak levezetést. A proletárokkal zsufolt futballmeccsek és a játékká alacsonyított politikai mozgalmak, világos példái ennek.

Amit a Gyöngyös bokréta elhozott, nem *csak-művészet*. Még kevésbbé *egyedüli típusa* a művészetnek. De őszinte megnyilvánulása azoknak a művészettermelő erőknek, melyek ösztönös és ösztönző tendenciájukban ma is élnek.

Justus György

Könyvedvezmény olvasóinknak!

A TELEP

címen *október 1-én* jelenik meg *Kassák Lajos új regénye*. A kötet bolti ára: **3 pengő** lesz. **Előfizetési ára: 2 pengő**. Kérjük olvasóinkat, hogy rendelésüket az előfizetési díjjal együtt minél előbb küldjék be a „Munka” kiadóhivatalába. Vidéki rendeléseknél **20 fillér portótöbblet**.

*

A „Munka” jelen számának felmutatása ellenében az eredeti P 6.—, illetve P 8.— bolti ár helyett P 1.20-ért a következő műveket szolgáltatjuk ki:

Kassák Lajos: Napok a mi napjaink (olvasóinknak) P 1.20.

Kassák Lajos: Angyalföld (olvasóinknak) P 1.20.

Kassák Lajos: Marika énekelj! (olvasóinknak) P 1.20.

Kassák Lajos: Megnőttek és elindulnak (olvasóinknak) P 1.20.

Vidékre az összeg előzetes beküldése ellenében (portó kötetenként 20 fillér többlet) postafordultával szállítjuk a köteteket.

munka

társadalmi és művészeti beszámoló ● felelős szerkesztő: *kassák lajos* ● helyettese: *nádass józsef* ● felelős kiadó: *falus ervin* ● szerkesztőség és kiadóhivatal: *budapest, VI. bulcsu-u. 19. II 7.* ● csehszlovákiában: *jelen mihály, bratislava, bél mátyás-u. 7.* ● minden közleményért a szerző felel ● egyes szám ára: 60 fill., kc. 3.60, lei 20 ● előfizetési ár félévre 3 p., egész évre 6 p., kc. 18, illetve 36, lei 100, illetve 200 ●

Bethlen Gábor Irod. és Nyomdai Rt. Bpest, VIII., Nap-u. 13. Felelős vezető: *Lombár L.*